

خرید کتاب های کنکور

با تخفیف ویژه

و

ارسال رایگان

Medabook.com

مدابوک

یک جله تماس تلفنی رایگان

با مشاوران رتبه برتر

برای انتخاب بهترین منابع

دبیرستان و کنکور

۰۲۱ ۲۸۴۲۵۲۱۰

بخش

منطق و مباحث آن

درس اول

منطق، ترازوی اندیشه

مباحث درس: در این درس با علم منطق و کاربردهای آن در زندگی، تصور و تصدیق و تفاوت آن دو و نیز با دو بخش اصلی منطق یعنی تعریف و استدلال آشنا می‌شویم.

منطق ترازوی اندیشه

علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است، منطق نام دارد.

عملکرد منطق دانان — نشان دادن راه‌های جلوگیری از خطای اندیشه — بررسی انواع خطاهای ذهن دسته بندی انواع خطاهای ذهن مشخص کردن قواعدی که باید رعایت کنیم.

مغالطه — هرگونه خطای اندیشه است که ممکن است عمدی یا غیرعمدی باشد.

کارکرد علم منطق — بیان قوانین حاکم بر ذهن بیان روش‌های جلوگیری از مغالطات تأکید بر آموزش شیوه درست اندیشیدن تشخیص خطاهای ذهن

ذهن — همواره در معرض لغزش و خطا قرار دارد. معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا تعریف دقیق اصطلاحات خاص، دچار اشتباه می‌شود.

منطق — علمی کاربردی است که تبحر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد.

دانش منطق، ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش‌هاست — مانند سیستم‌های کنترلی یک خودرو و شاقول بنایی است.

حیطه کاربرد منطق — برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی دارای اهمیت ویژه است. سراسر زندگی — استدلال کردن و تعریف کردن صحیح بخشی از سخنان روزمره انسان را تشکیل می‌دهد.

حیطه علم — تصور — درک و فهم ما از سیمرغ، درخت و مانند آن — به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط آن با سایر امور کاری نداریم. تصدیق — همان قضایای منطقی که مشتمل بر موضوع و محمول و رابطه است. در تصدیقات حکم و قضاوت وجود دارد.

حیطه علم منطق — تعریف — معلوم ساختن تصور مجهول به کمک تصورات معلوم استدلال — معلوم ساختن تصدیق مجهول به کمک تصدیقات معلوم

منطق

تعریف علم منطق: علمی است که وظیفه آن جلوگیری از خطای اندیشه است.

تلاش دانش منطق: منطق بهترین، سریع‌ترین و درست‌ترین مسیر تفکر را به ما نشان می‌دهد تا دچار اشتباه نشویم. می‌توان گفت علم منطق برای جلوگیری از خطای ذهن پدید آمده است.

دیدگاه ابن سینا در کتاب دانشنامه علایی درباره منطق: علم منطق علم ترازوست و علم‌های دیگر، علم سود و زیان، و هر دانشی که به ترازو سنجیده نشود، یقین‌آور نباشد؛ پس چاره نیست از آموختن علم منطق. از نظر ابن سینا آن چه که در یک علم ارائه می‌شود اگر منطقی باشد پس آن علم یقینی است. یعنی علوم مختلف محتوای دانش انسان را فراهم می‌کند و سود مادی یا معنوی دارند ولی منطق به ما دانش اضافه نمی‌کند، بلکه ابزاری است که ادعای دانش‌های مختلف را بررسی می‌کند که کدام درست و کدام یک نادرست است.

هدف منطق جلوگیری از خطای ذهن است (سنجش‌گری اندیشه است).

مغالطه (سفسطه) هرگونه خطای اندیشه (هر اشتباهی) چه **عمدی** و چه **غیرعمدی**، در منطق نوعی مغالطه است. خطای ذهن به **معنای عام** آن، مغالطه است.

علم منطق چگونه مانع خطای ذهن می‌شود؟

- ۱ منطق نحوه کار کردن ذهن را توضیح می‌دهد، یعنی به ما می‌گوید که ذهن چگونه فکر می‌کند و چگونه به نتیجه می‌رسد.
- ۲ علم منطق انواع خطاهای ذهن (مغالطات) را **بررسی و دسته‌بندی** نموده و ما را با آن‌ها آشنا می‌کند تا دچار مغالطه نشویم.
- ۳ علم منطق با کشف، دسته‌بندی و بیان قواعد حاکم بر ذهن (منطق) **روش‌ها و راه‌های جلوگیری از مغالطه** را آموزش می‌دهد.
- ۴ به علت کثرت مغالطه‌ها، منطق بر آموزش شیوه درست اندیشیدن (درست تعریف کردن و درست استدلال کردن) تأکید می‌کند. یعنی منطق قبل از نام بردن و توضیح انواع مغالطات مختلف، ابتدا شیوه درست اندیشیدن را به ما یاد می‌دهد تا دچار مغالطه نشویم.

ویژگی‌های مغالطات

- ۱ مغالطات مانند بیماری‌هایی هستند که باید از دچار شدن به آن‌ها برحذر بود.
- ۲ مغالطات همان بیماری‌های تفکر هستند که برای پیشگیری و درمان آن‌ها نیازمند شناخت آن‌ها هستیم.
- ۳ تعداد مغالطه‌ها زیاد است و نمی‌شود تعداد آن‌ها را مشخص کرد.
- ۴ مغالطه ممکن است عمدی و یا غیرعمدی باشد.
- ۵ نام دیگر مغالطه سفسطه است.

شباهت علم پزشکی با علم منطق

در علم پزشکی به شناخت بیماری‌ها می‌پردازند تا هم راه پیشگیری و هم راه درمان آن‌ها را بیان کنند. علم منطق نیز همین‌گونه است. یعنی به شناخت مغالطات می‌پردازد، تا هم راه پیشگیری (جلوگیری) از مغالطات و هم راه درمان آن‌ها را بیان کند؛ پیشگیری و درمان مغالطات از طریق بیان قوانین حاکم بر ذهن (علم منطق) صورت می‌گیرد.

علم منطق و منطق

- ۱ علم منطق **قوانین حاکم بر ذهن** ما را بیان می‌کند و این قوانین منطق، کشف قواعد ذهن ما هستند نه اختراعی جدید.
- ۲ علم منطق به همراه بیان قواعد حاکم بر ذهن (منطق)، روش‌های جلوگیری از مغالطات را نیز بیان می‌کند. البته منطق بر **آموزش شیوه درست اندیشیدن** تأکید دارد تا ← **قادر به تشخیص خطاهای بی‌شمار ذهن باشیم.**
- ۳ **ذهن** به صورت طبیعی (غیر ارادی) در **هنگام تفکر** (استدلال و تعریف) که **مهم‌ترین فعالیت آن** است **منطقی رفتار می‌کند** و قواعدی را به کار می‌برد که حتی نام این قواعد را هم نمی‌دانند. این قواعد حاکم بر ذهن، منطق نام دارد که **کشف کردنی** است نه **اختراع، ابداع و طرح جدید**. منطق دانان، فقط قواعد خدادادی ذهن را کشف نموده‌اند و اسم آن را علم منطق گذاشته‌اند.
- ۴ لازم است بدانیم اگرچه فکر کردن ذاتی انسان است و امری غیرارادی است اما انتخاب موضوع برای فکر کردن غیرارادی نیست بلکه ارادی است. چون خودمان موضوعات فکر کردنمان را انتخاب می‌کنیم

- ۵ دانش‌تن علم منطق کمک می‌کند تا ذهن انسان در روندی که به‌طور طبیعی طی می‌کند دچار اشتباه نشود. یعنی درست است که ذهن ما طبق قواعدی فعالیت می‌کند، اما یادگیری علم منطق موجب می‌شود که حواسمان را بیشتر جمع کنیم تا دچار خطا نشویم.
- ۶ علم منطق، علمی کاربردی که نیازمند کسب مهارت است و برای مهارت در منطق، دستورالعمل‌های نظری کفایت نمی‌کند بلکه باید آن را به کار برد و تمرین عملی کرد. استفاده از منطق و تبحر و مهارت در آن نیازمند تمرین و ممارست است؛ مانند رانندگی.
- ۷ علم منطق چون در علوم و دانش‌های مختلف استفاده می‌شود به همین خاطر است که آن را ابزاری در خدمت سایر علوم می‌دانند، مانند شاقول بنایی است که به‌کارگیری آن موجب پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود اما آجرها و مواد لازم برای ساختن این بنا را باید از علوم دیگر تهیه کرد. به عبارت دیگر به‌کارگیری منطق موجب پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود اما محتوای بنای فکری را در اختیار ما نمی‌گذارد. مثلاً مواد و محتوای علم شیمی توسط خود این علم به‌دست می‌آید اما شیمی دانان با استفاده از علم منطق و قواعد آن هم تعاریف دقیقی از اصطلاحات علم شیمی ارائه می‌دهند و هم در استدلال‌هایی که به کار می‌برند از منطق کمک می‌گیرند تا استدلال‌هایشان درست باشد و نتیجه درستی بدهند.
- ۸ ما نیازمند علم منطق هستیم، چون ذهن همواره در معرض لغزش است و معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا در تعریف دقیق اصطلاحات خاص تخصصی دچار اشتباه می‌شود.
- ۹ با به‌کارگیری علم منطق که به شرح قواعد ذهن و دسته‌بندی آن قواعد می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل (علل) لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.
- ۱۰ علم منطق هم چون سیستم‌های کنترلی یک خودرو است که مشکل را معلوم می‌کند و برای انسان جنبه هشدار دارد اما باعث حرکت خودرو نمی‌شود.
- ۱۱ توجه داشته باشیم که منطق، قانون طبیعی ذهن است نه علم منطق.
- ۱۲ علم منطق، علمی نیست که حقایق هستی را بیان کند، بلکه ابزاری برای درست اندیشیدن است.

علم منطق مواد و مصالح اندیشه را در اختیار ما نمی‌گذارد بلکه صورت‌بندی اندیشه است.

حیطه کاربرد منطق

اگر چه دانش‌تن علم منطق برای فهم فلسفه اهمیت ویژه‌ای دارد اما باید توجه داشت که دانش‌تن منطق فقط برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی به‌کار نمی‌رود بلکه در همه رشته‌ها و همه بخش‌های زندگی ما، کاربرد دارد. پس حیطه کاربرد منطق فقط به فلسفه اختصاص ندارد.

اما چرا در همه رشته‌ها و بخش‌های زندگی به منطق نیاز داریم؟

- ۱ چون ما هر روزه با تعریف‌ها و استدلال‌های مختلفی مواجه می‌شویم که لازم است آن‌ها را ارزیابی کنیم.
- ۲ علم منطق علاوه بر این‌که برای فهم فلسفه (هستی‌شناسی) به‌کار می‌رود برای انواع شاخه‌های فلسفه مانند فلسفه تحلیلی، فلسفه زبان و... اهمیت ویژه‌ای دارد.
- ۳ زیرا می‌خواهیم در امور مختلف درست فکر کنیم و درست تصمیم‌گیری کنیم.
- ۴ ما برای متقاعد کردن دوستانمان، دلیل می‌آوریم. بنابراین برای این‌که در دلیل‌آوری خطا نکنیم به علم منطق نیازمندیم. پس چون می‌خواهیم چیزی را به دیگران یاد بدهیم و در این تعلیم دادن اشتباه نکنیم به علم منطق نیازمندیم.
- ۵ وقتی که استدلال فرد دیگری را گوش می‌کنیم برای این‌که دچار خطا نشویم به علم منطق نیازمندیم. یعنی برای این‌که در هنگام تعلیم و آموزش دیدن، دچار خطا نشویم و بتوانیم خطا را تشخیص دهیم به علم منطق نیازمندیم.
- ۶ به علم منطق نیازمندیم تا این‌که در داد و ستد، فریب کلاهبرداران را نخوریم.
- ۷ به علم منطق نیازمندیم تا استدلال‌های درست را از استدلال‌های نادرست تشخیص دهیم.

پرورش تفکر سنجش‌گرانه یک مهارت است که با تمرین و تکرار به دست می‌آید.

چرا بیشتر از گذشته به منطق نیاز داریم که راه‌های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما یاد دهد؟

- ۱ چون امروزه رسانه‌ها فراگیر شده‌اند. در نتیجه هر روزه با حجم زیادی از اطلاعات صحیح و غلط روبه‌رو هستیم و برای تشخیص این اطلاعات درست و نادرست بیشتر از گذشته به منطق نیازمندیم.
- ۲ نشریات مختلف، استدلال‌هایی را به نفع عقاید خودشان مطرح می‌کنند و ما باید بتوانیم استدلال‌های درست را از نادرست آن‌ها تشخیص دهیم.
- ۳ اغلب آگهی‌های تجاری نیز نوعی استدلال هستند و می‌خواهند اندیشه مخاطب را به جهتی سوق دهند که برای خرید فلان کالا اقدام کند و...، ما باید بتوانیم استدلال‌های درست و نادرست آن‌ها را تشخیص دهیم.
- ۴ هم چنین استدلال‌آوری و تعریف کردن صحیح (که بخشی از سخنان روزانه ما را تشکیل می‌دهد) در همه زمان‌ها و مکان‌ها با آن‌ها روبه‌رو هستیم و فقط مختص محیط تحصیلی نیست.

تاریخچه منطق (برای مطالعه)

- ۱ یکی از قدیمی ترین علوم است که امروزه در جدیدترین فناوری ها کاربرد دارد.
- ۲ ارسطو در قرن چهارم قبل از میلاد قوانین منطق را کشف، گردآوری و تدوین نمود.
- ۳ پس از ارسطو فیلسوفان رواقی در یونان باستان منطق را توسعه دادند.
- ۴ با ورود این علم به جهان اسلام، ابن سینا سهم مهمی در توسعه آن داشت.
- ۵ منطق در ابتدا یکی از ابزارهای ویژه دانش فلسفه بوده است.
- ۶ بخش مهمی از مطالعات فلسفی در شاخه های فلسفه تحلیلی، فلسفه زبان، فلسفه ریاضی و فلسفه منطق به مباحث منطقی اختصاص دارد.
- ۷ فرگه آلمانی پدر منطق جدید در ابتدای قرن بیستم میان منطق و ریاضیات پیوند ایجاد کرد، و پس از او منطق و ریاضیات بیش از پیش به هم نزدیک شدند. امروزه منطق ریاضی یکی از شاخه های مهم رشته ریاضی است.
- ۸ منطق در فناوری های هوشمند کاربرد وسیعی دارد و مدارهای منطقی بخش جدایی ناپذیر مهندسی الکترونیک، مهندسی سخت افزار و هوش مصنوعی است.
- ۹ منطق در دانش هایی مانند روانشناسی، فقه، حقوق، علوم اجتماعی و ... نیز کاربرد وسیعی دارد.

دو بخش اصلی منطق: تعریف و استدلال

برای آشنایی با دو حیطه اصلی منطق لازم است تصور و تصدیق و تفاوت آن دو را بشناسیم. یعنی پیش از پرداختن به مبحث تعریف باید با نکاتی درباره مفاهیم و الفاظ آشنا شویم که در این درس با تصور و در درس های آینده با مفاهیم دیگری آشنا خواهیم شد؛ هم چنین پیش از پرداختن به مبحث استدلال باید با قضیه و اقسام آن آشنا شوید. در درس های آینده با آن ها نیز آشنا خواهید شد اگر چه در این درس با تصدیق که همان قضیه است آشنا می شویم. توجه داشته باشیم که راه دستیابی به تصور، تعریف است و راه دستیابی به تصدیق، استدلال است. پس همان گونه که دو نوع دانش حصولی به نام تصور و تصدیق داریم دو راه رسیدن به آن ها را هم داریم و آن تعریف و استدلال است و خطا ممکن است در این دو بخش (تعریف و استدلال) صورت گیرد. بنابراین وظیفه منطق جلوگیری از خطا در اندیشه (تعریف و استدلال) است.

موضوع علم منطق تقسیم می شود به تعریف استدلال و دانش بشری به دو حیطه کلی تقسیم می شود تصور تصدیق

اقسام علم حصولی: تصور، تصدیق

۱- تعریف تصور

بگذارید با یک مثال توضیح دهم. شخصی را در نظر بگیرید که معنی فلسفه را نمی داند. سپس کسی می آید در مورد فلسفه به او توضیح می دهد که یک نوع دانش است، خاستگاه آن یونان است، روشش عقلانی است و ... حال شخص سؤال کننده بعد از این توضیحات فهم و درکی از فلسفه پیدا می کند که این فهم و درک را تصور می گویند. یعنی تصور همان مفهوم است. پس درک و فهم ما از کتاب، درخت، انسان و اموری مانند این ها تصور محسوب می شوند. **تصورها دو ویژگی اصلی دارند:**

الف در تصور یک مفهوم، کاری به واقعی بودن و نبودن آن نداریم. فقط به خود آن تصور فکر می کنیم یعنی کاری نداریم که آن چیز وجود دارد یا ندارد. بنابراین تصور ممکن است فیزیکی و واقعی باشد مانند انسان یا چیزی خیالی باشد مانند «دیو»، «سیمرغ». ما فهم و درکی از دیو و سیمرغ داریم و معنای آن ها را می فهمیم با این که در دنیای واقعی دیو و سیمرغ وجود ندارد.	ب در تصور یک مفهوم، به نسبت و رابطه آن مفهوم با مفاهیم دیگر کاری نداریم. یعنی مفهوم و صفتی را به مفهوم دیگری نسبت نمی دهیم. مثلاً «شاعر»، «بهار امسال» و امثال این ها که در این مفاهیم چیزی را به چیز دیگری نسبت نداده و قضاوت و حکمی صادر نکرده ایم.

بعد از این که تعریف تصور را فهمیدیم حالا بر اساس چه ملاک هایی بتوانیم تصور را از تصدیق تشخیص دهیم؟

لازم است بدانیم در تصور حکمی صادر نمی شود، قضاوتی صورت نمی گیرد و خبری داده نمی شود. چون در تصور خبری داده نمی شود و قضاوتی صورت نمی گیرد، بنابراین نمی توان گفت تصور راست است و یا دروغ. مثلاً در عبارت «هوای خوب» حکمی صادر نشده و قضاوتی صورت نگرفته و خبری داده نشده است تا بگوییم این عبارت راست است و یا دروغ.

راه کارهای شناخت تصور:

گل زیبا	موصوف و صفت	مرکب ناقص
سهراب سپهری	مضاف و مضاف الیه	
شمس و قمرم	عباراتی که با حرف «و» به هم پیوند شده اند.	
عشق یا نفرت	عباراتی که با حرف «یا» جدا شده اند.	
وقتی دل سودایی می رفت به بستان ها	عباراتی که ناقص اند و ما منتظر تکمیل حرف گوینده هستیم.	
چرا ز قافله یک کس نمی شود بیدار	این جملات اگر چه معنی کاملی دارند ولی خبری را نمی رسانند.	جملات پرسشی
برو ای دل به سوی دلبر من. میازار خلق را	این جملات اگر چه معنی کاملی دارند ولی خبری را نمی رسانند.	جملات امر و نهی
خدایا چنان کن سرانجام کار	این جملات اگر چه معنی کاملی دارند ولی خبری را نمی رسانند.	جمله های منادا
به به هوای دلیه	جملاتی که بیانگر تعجب اند نیز تصور محسوب می شوند.	جمله های تعجبی
خواهش می کنم بنشین.	جمله هایی که بیانگر تمنا و خواهش است.	جمله های تمنایی
ای کاش که بخت سازگاری کردی	بیانگر آرزو، کاش و ...	جمله های آرزویی
اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را	مقدم و تالی جملات شرطی هر کدام به تنهایی تصورات.	مقدم و تالی جملات شرطی

نکته:

۱. تصور همیشه یک کلمه نیست. مثلاً عبارت «دانش آموزان دهم انسانی دبیرستان نمونه صادق وزیری» یک تصور است. چون جمله، ناقص است و ما منتظر تکمیل حرف گوینده هستیم.

۲. تصور با تصویر فرق دارد. تصور انسان به عنوان موجودی با دو پا و دو دست تصویر انسان است نه تصور انسان. چون منظور از تصور معنی و مفهوم آن کلمه است. پس تصور حقیقی انسان همان حیوان ناطق است که معنی انسان است. مثلاً معنی عدم و واجب و کلماتی از این دست را می دانیم ولی تصویری از آن ها نداریم.

حال که معنی تصور را یاد گرفتیم و توانستیم تصور را از تصدیق تشخیص دهیم لازم است بدانیم تصور دو دسته است:

تصورهای معلوم: تصویری است که ما نسبت به آن آگاهی داریم.

تصورهای مجهول: تصویری است که آن را نمی شناسیم و برای ما مجهول است.

تصور

مثلاً اگر کسی تصویری از «ارگیل» نداشته باشد به کمک تصورهای معلوم مخاطب مان سعی می کنیم که این میوه را به او معرفی کنیم. مثلاً می گوییم «میوه ای است زرد رنگ، گاهی قهوه ای با مزه شیرین و گاهی ترش که کمی از گیلان بزرگ تر است و بیشتر در استان های شمالی کشور به عمل می آید و ...» با این کار تصور مجهول را به کمک تصورهای معلوم **تعریف** کرده ایم.

مثال: جیوه چیست؟ **در جواب** فلز مایع

تصور مجهول   تصورات معلوم

در این مثال، از طریق تصورات معلوم «فلز» و «مایع» به تصور مجهول «جیوه» پاسخ دادیم. یعنی آن را تعریف کردیم.

تعریف عبارت است از معلوم کردن تصور مجهول توسط تصورات معلوم.

جمع بندی تصور و تعریف

۱. تصور در تعریف کاربرد دارد.
۲. تعریف که از تصور تشکیل می شود، نقشش مشخص کردن چیستی یک مفهوم است.
۳. تصور دو دسته است: مجهول و معلوم.
۴. تصور مجهول را از طریق تصورهای معلوم مخاطب تعریف می کنیم.
۵. به کمک تعریف از تصورهای معلوم به تصور مجهول می رسیم.
۶. چیستی با مبحث تعریف ارتباط دارد. چون در جواب «چیستی» تعریف می آید.
۷. تصور بخشی از علم است.
۸. هدف منطق در بخش تعریف، بیان قواعد تعریف است؛ و تعریف از تصور تشکیل می شود.

۲- تعریف تصدیق

جمله‌ای است که از رابطه دو یا چند تصور به وجود می‌آید. در تصدیقات حکم و قضاوت وجود دارد، خبری را می‌رساند و در آن‌ها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم و یا از آن سلب می‌کنیم. مانند «عسل شیرین است» که شیرین را به عسل نسبت داده‌ایم. این تصدیق از سه تصور (عسل، شیرین و است) تشکیل شده است. یا در مثالی «درخت سنگ نیست» سنگ بودن را از درخت سلب کرده‌ایم. این تصدیق هم از سه تصور (درخت، سنگ و نیست) تشکیل شده است. هر کدام از این سه تصور که اجزای تصدیق را تشکیل می‌دهند اسم دارند که به صورت مفصل در درس ششم با آن آشنا می‌شویم.

مثال: انسان، دارای شعور است.

موضوع   محمول   نسبت

تصدیق هم به دو دسته معلوم و مجهول تقسیم می‌شود.

تصدیق‌های معلوم: تصدیقاتی که به کمک آن‌ها تصدیق مجهول را معلوم می‌کنیم.

تصدیق

تصدیق‌های مجهول: تصدیق‌هایی که برای ما اثبات نشده و نسبت به آن‌ها آگاهی نداریم.

مثلاً کسی که نمی‌داند «جیوه رسانای الکتریسیته است» برای او استدلال می‌کنیم و از طریق حداقل دو تصدیق معلوم، تصدیق مجهول را اثبات می‌کنیم.

مثال اول: جیوه فلز است. هر فلزی رسانای الکتریسیته است. پس: جیوه رسانای الکتریسیته است.

تصدیقات معلوم

نتیجه (تصدیق جدید)

مثال دوم: وقتی که می‌بینیم «زمین خیس شده است» ممکن است این تصدیق برای ما مجهول باشد و از چرایی خیس شدن آن بپرسیم. بنابراین ما تلاش می‌کنیم از طریق تصدیقات معلوم به تصدیق مجهول جواب دهیم.

۱- هرگاه باران ببارد زمین خیس می‌شود. ۲- باران باریده است. پس: زمین خیس شده است.

تصدیقات معلوم

نتیجه (تصدیق جدید)

وقتی که از طریق تصدیقات معلوم به تصدیق مجهول پاسخ می‌دهیم یعنی استدلال کرده‌ایم.

استدلال

در آن روش صحیح استدلال کردن بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا در استدلال اشتباه نکنیم. استدلال به پرسش‌های «چرایی» پاسخ می‌دهد. یعنی ما در برابر سؤالات چرایی استدلال می‌آوریم.

نکته: برای اثبات یک تصدیق مجهول حداقل از دو تصدیق معلوم استفاده می‌کنیم. یعنی اگر تصدیقی برای شخصی مجهول باشد، ما باید از تصدیق‌هایی که او می‌داند برای روشن شدن آن تصدیق مجهول استفاده کنیم، این کار را استدلال کردن می‌گویند.

نحوه تشخیص تصدیق	نحوه تشخیص تعریف
- معمولاً در آن نشانه‌هایی مانند «پس، بنابراین، چون، زیرا، برای این‌که، از آن‌جا که، هرگاه، چرا» وجود دارد. - معمولاً استدلال متشکل از حداقل دو جمله خبری یا بیشتر است.	- معمولاً جنبه توصیفی دارد و مفهومی را توضیح می‌دهد. - در آخر جمله، کلمه «چیست؟» یا در ابتدای آن کلمه «یعنی» می‌آید.
مثال اول: علم منطق چیست؟ مثال دوم: عشق یعنی اشتیاق ذاتی و ذوق فطری که سبب بقای وجود جمیع ممکنات است.	مثال اول: علم منطق چیست؟ مثال دوم: عشق یعنی اشتیاق ذاتی و ذوق فطری که سبب بقای وجود جمیع ممکنات است.

جمع‌بندی تصدیق و استدلال

- ۱ تصدیق همان جمله خبری است که ممکن است صادق یا کاذب باشد.
- ۲ نام دیگر تصدیق قضیه و مرکب تام خبری است.
- ۳ تصدیق بخشی از علم است.
- ۴ برای رسیدن به یک حکم و تصدیق جدید باید استدلال کرد و استدلال از تصدیق ساخته می‌شود.
- ۵ تصدیق به دو دسته معلوم و مجهول تقسیم می‌شود.
- ۶ کاربرد تصدیق در استدلال است.
- ۷ استدلالی که از تصدیق تشکیل می‌شود نقشش رسیدن به حکم و قضاوت جدید است.
- ۸ هر تصدیق شامل سه تصور اصلی (تصور موضوع، تصور محمول و تصور نسبت حکمی) است که در درس ششم خواهید خواند.
- ۹ برخی سؤالات علامت چرایی ندارند ولی معنی چرا می‌دهند؛ مانند «روز و شب چگونه به وجود می‌آید؟» برای پاسخ به این‌گونه سؤالات و تمام سؤالاتی که با «چرایی» مطرح می‌شود باید استدلال کرد.

تصدیق به اشتراک لفظ دو معنا دارد

الف تصدیق همان قضیه است، چه راست باشد چه دروغ.
ب قضیه‌هایی که درست (راست) هستند تصدیق نامیده می‌شود. یعنی قضیه‌های کاذب با توجه به این معنی، تصدیق محسوب نمی‌شوند. مانند هوای خوزستان در تابستان سرد است.

دو حیطة اصلی منطق

- ۱ **تعریف:** که از تصور تشکیل می‌شود.
  - ۲ **استدلال:** که از تصدیق تشکیل می‌شود.
- دانش بشر به دو قسم **تصور و تصدیق** تقسیم می‌شود. این دانش‌ها در واقع پاسخی هستند به سؤالات ما؛ که دو نوع است:
- ۱ یا از **چیستی یک «تصور مجهول»** می‌پرسیم که همیشه در جوابش **تعریف** می‌آید و **تعریف از تصور** تشکیل شده است.
  - ۲ یا از **چرایی یک «تصدیق مجهول»** می‌پرسیم که در جوابش همیشه **استدلال** می‌آید و **استدلال از تصدیق** تشکیل شده است.

تعریف و استدلال دو فعالیت فکری انسان هستند.
علم منطق قواعد «تعریف» و «استدلال» را بررسی و تدوین نموده تا در تعریف و استدلال مانع اشتباهات ذهن شود.
در تعریف، **روش صحیح تعریف کردن** بیان می‌شود و به ما کمک می‌کند تا در تعریف اشتباه نکنیم.
در استدلال **روش صحیح استدلال کردن** را یاد می‌گیریم تا دچار خطای فکری (مغالطه) نشویم.

تذکر:

- حیطه‌های منطق را با حیطه‌های کاربرد منطق اشتباه نکنیم.
- حیطه‌های منطق شامل تعریف و استدلال است اما حیطه‌های کاربرد منطق در تمام جوانب زندگی ما است.

پاسخ تمرین‌های کتاب درسی

صفحة ۸ کتاب درسی

تمرین

از میان موارد زیر تصور و تصدیق را مشخص کنید.

سیمرغ (تصور)	سیمرغ پرنده‌ای افسانه‌ای است. (تصدیق)
دانا (تصور)	توانا بود هرکه دانا بود. (تصدیق)

صفحة ۱۰ کتاب درسی

تمرین

- مشخص کنید که کدام یک از موارد زیر تعریف و کدام یک استدلال هستند.
- چون قاشق چوبی گرما را منتقل نمی‌کند، غذا را با آن هم بزنی دستت نمی‌سوزد. (استدلال)
  - منطق علمی است که از خطای ذهن جلوگیری می‌کند. (تعریف)
  - معلم ما در کلاس است؛ پس در خانه‌اش نیست. (استدلال)
  - ترابری یعنی حمل و نقل کالا یا مسافراز جایی به جای دیگر. (تعریف)

صفحة ۱۰ کتاب درسی

فعالیت تکمیلی

۱ | جملاتی که با «چیست» پایان می‌پذیرند و جملاتی که با «چرا» آغاز می‌شوند با کدام یک از دو مبحث اصلی منطق ارتباط دارند؟
پاسخ به ترتیب: تعریف و استدلال

۲ | از میان موارد زیر تصورها و تصدیق‌ها را مشخص کنید:

منطق معیار تفکر است، منطق، تصدیق بخشی از علم است، کوه سهند، ارتفاعات کوه سهند، کوه سهند مرتفع است.

پاسخ به ترتیب: تصدیق، تصور، تصدیق، تصور، تصور، تصدیق

۳ | اگر ذهن انسان به طور طبیعی براساس قواعدی می‌اندیشد، چه نیازی به خواندن منطق داریم و چرا به صرف خواندن کتاب‌های منطق از خطای ذهن مصون نمی‌مانیم؟
زیرا ذهن همواره در معرض لغزش قرار دارد و معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا تعریف دقیق اصطلاحات خاص، دچار اشتباه می‌شود. به همین دلیل با به کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد. منطق علمی کاربردی است که تبحر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد. آموختن منطق مانند آموختن دوچرخه سواری است که باید به صورت عملی فراگرفته شود و خواندن دستورالعمل‌های نظری، فرد را تبدیل به دوچرخه سواری ماهر نمی‌کند.

سؤالات تشریحی و کوتاه پاسخ

۱ | علم منطق را تعریف کنید.

پاسخ علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است.

۲ | منطق دانان، برای این که انسان در زمان اندیشیدن دچار مغالطه نشود، چه کوششی نموده اند؟

پاسخ با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته بندی آن ها، راه های جلوگیری از آن ها را نشان داده اند. هم چنین قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار خطای فکری یا اصطلاحاً مغالطه نشویم، مشخص کرده اند.

۳ | چرا منطق را به شاقول بنایی تشبیه کرده اند؟

پاسخ زیرا به کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می شود؛ اما آجرها و مواد لازم برای ساختن این بنا را باید از علوم دیگر تهیه کرد.

۴ | آیا دانستن علم منطق تنها برای ارزیابی اندیشه های فلسفی است؟ چرا؟

پاسخ خیر، هریک از ما در سراسر زندگی خود به منطق نیازمندیم؛ زیرا می خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم گیری کنیم. امروزه با فراگیر شدن رسانه ها و نیز حجم انبوه اطلاعات صحیح و غلط بیش از پیش نیازمند علمی هستیم که شیوه های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما آموزش دهد. (بنابراین استدلال آوری و تعریف کردن صحیح، اموری نیستند که تنها در محیط تحصیلی با آن ها سرو کار داشته باشیم.)

۵ | دو حیطة دانش بشری را نام ببرید.

پاسخ تصور و تصدیق

۶ | مشخص کنید که کدام یک از موارد زیر تصور و کدام یک تصدیق هستند؟

الف مدارس کشور در سال تحصیلی ۹۸ از اسفند ماه تعطیل شد.

ب میدان نفتی آزادگان به دلیل وسعت زیاد، به دو بخش آزادگان شمالی و جنوبی تقسیم شده است.

ج وقتی وارد پارک ساعی و پارک ملت تهران شدم

د از طرف یونسکو، سنج به عنوان شهر خلاق موسیقی شناخته شد.

ه بیماری کرونا

و بندرعباس شهر خلاق صنایع دستی

ز شهر یاسوج به دلیل جاذبه های طبیعی و گردشگری به عنوان پایتخت طبیعت ایران شناخته می شود.

ح مراسم توپ طلا

ط شیراز، نیشابور، اصفهان و قزوین از شهرهایی هستند که برای دوره ای پایتخت فرهنگی نام گذاری شده اند.

ی دبیرخانه کشوری فلسفه و منطق

ک خوزستان به ۱۱ کشور جهان، خرما صادر کرده است.

ل آبشار نوژیان در استان لرستان با ۹۵ متر ارتفاع

الف تصدیق	ب تصدیق	ج تصور	د تصدیق
ه تصور	و تصور	ز تصدیق	ح تصور
ط تصدیق	ی تصور	ک تصدیق	ل تصور

۷ | دو عبارت زیر چه تفاوتی با یک دیگر دارند؟

الف دانش آموز ایرانی

ب منطق، یکی از دروس دبیرستان است.

پاسخ الف تصور است. حکم و قضاوت ندارد.

ب تصدیق است. حکم و قضاوت دارد.

۸ | دو حیطة اصلی منطق را نام ببرید.

پاسخ تعریف و استدلال

۹ | مفاهیم زیر را تعریف کنید.

الف تعریف

ب استدلال

پاسخ الف در آن روش صحیح تعریف کردن بیان می شود و به ما کمک می کند تا از تعریف اشتباه پرهیز کنیم.

ب در آن روش صحیح استدلال کردن بیان می شود و به ما کمک می کند تا از استدلال اشتباه پرهیز کنیم.

۱۰ | مشخص کنید کدام یک از موارد زیر تعریف و کدام یک استدلال هستند.

الف دریاچه زریوار در شهر مریوان واقع است.

ب اگر اهل تحقیق در زمینه نفت و گاز هستید به شهر آغا جاری سفر کنید.

ج اگر کارون خشک شود، کشاورزی ایران نیز با مشکل مواجه می شود.

د حمایت از کالای ایرانی یعنی حمایت از پشتکار و آینده جوانان کشور.

هـ فقط از ما خرید کنید چون ما بهترین و مرغوب ترین کاپشن های مردانه و زنانه را با پایین ترین قیمت بازار در اختیار شما قرار می دهیم.

و منطقه زیبای چهل چشمه در شهرستان دیواندره کردستان قرار دارد.

ز براساس متون تاریخی، چون در شهر زنجان ۵ بلوک وجود داشت، به این خاطر بدان خمسه می گویند.

ح به سبب طبیعت مساعد سردشت، به ویژه تنوع گیاهان جنگلی و وجود آب و هوای مساعد، شرایط مناسبی برای پرورش زنبور عسل به دو روش سنتی و

شیوه نوین وجود دارد. پس در سفر خود به این شهر، عسل طبیعی، سوغاتی ببرید.

ط شش انداز، یکی از غذاهای بسیار مقوی زنجانی ها است که بیشتر در شب های چهارشنبه سوری پخته می شود.

ی آغوزنون، شیرینی شب بلدا که زنان شمالی با عشق به دو صورت کنجدی و گردویی تهیه می کنند.

الف	تعریف	ب	استدلال	ج	استدلال	د	تعریف
هـ	استدلال	و	تعریف	ز	استدلال	ح	استدلال
ط	تعریف	ی	تعریف				

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید.

۱ | علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است، ..... نام دارد.

۲ | منطق دانان می کوشند، قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار خطای فکری یا اصطلاحاً ..... نشویم مشخص کنند.

۳ | ..... هم چون بیماری هایی هستند که باید از دچار شدن به آن ها برحذر بود.

۴ | تأکید منطق بر آموزش شیوه درست ..... است تا از این طریق قادر به تشخیص خطاهای ذهن که بی شمارند باشیم.

۵ | منطق علمی ..... است که تبخّر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد.

۶ | دانش ..... ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش هاست.

۷ | دانش بشری را به دو حیطه کلی ..... و ..... تقسیم می کنیم.

۸ | در ..... حکم و قضاوت وجود دارد.

۹ | به کمک ..... از تصورات معلوم به شناخت تصورات مجهول و به کمک ..... از تصدیق های معلوم به کشف تصدیق های مجهول دست می یابیم.

۱ منطق	۲ مغالطه	۳ مغالطات	۴ اندیشیدن	۵ کاربردی
۶ منطق	۷ تصور- تصدیق	۸ تصدیقات	۹ تعریف - استدلال	

تعیین کنید کدام یک از عبارات زیر درست و کدام یک نادرست است؟

۱ | منطق دانان کوشیده اند قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار خطای فکری یا اصطلاحاً مغالطه نشویم، مشخص کنند.

۲ | مغالطات همچون بیماری هایی هستند که باید از دچار شدن به آن ها برحذر بود.

۳ | دانستن مغالطات برای منطق دان لازم است تا بتواند با آن ها مبارزه کند.

۴ | منطق، علمی نظری است که تبخّر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد.

۵ | سایر علوم ابزاری در خدمت دانش منطق است.

۶ | دانستن منطق تنها برای ارزیابی اندیشه های فلسفی به کار می رود.

۷ | ما انسان‌ها در سراسر زندگی خود به منطق نیازمندیم؛ زیرا می‌خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم‌گیری کنیم.

۸ | ذهن انسان به صورت طبیعی بر اساس قواعدی می‌اندیشد.

۹ | منطق‌دانان قواعد ذهن را کشف کرده‌اند و به صورت علم منطق در اختیار ما قرار داده‌اند.

۱۰ | منطق را به شاقول بنّایی تشبیه کرده‌اند که به‌کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود.

۱۱ | در تصدیقات حکم و قضاوت وجود دارد.

۱۲ | عبارت «بهترین و طولانی‌ترین شب سال» یک تصور است.

۱۳ | عبارت «عزت انسان در بی‌نیازی از خلق است» یک تصدیق به حساب می‌آید.

۱۴ | عبارت «ادب میراث همیشگی است» یک تصدیق است.

ردیف	۱ درست	۲ درست	۳ درست	۴ نادرست	۵ نادرست	۶ نادرست	۷ درست
۸ درست	۹ درست	۱۰ درست	۱۱ درست	۱۲ درست	۱۳ درست	۱۴ درست	

درس اول

۱ برای رسیدن به دانش جدید می‌اندیشیم.

۲ منطق، قواعد حاکم بر دنیای تفکر است. منطق از ذات انسان سرچشمه می‌گیرد و هیچ‌کس ابداع‌کننده آن نیست.

۳ علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است، منطق نام دارد.

۴ منطق دانان کوشیده‌اند با بررسی انواع خطاهای ذهن و دسته‌بندی آن‌ها، راه‌های جلوگیری از آن‌ها را نشان دهند.

۵ علم منطق به همراه بیان قوانین حاکم بر ذهن، روش‌های جلوگیری از مغالطات را نیز بیان می‌کند. البته تأکید منطق بر آموزش شیوه درست اندیشیدن است تا از این طریق قادر به تشخیص خطاهای ذهن که بی‌شمارند، باشیم.

۶ به خطای فکری اصطلاحاً مغالطه یا سفسطه می‌گوییم.

۷ ذهن انسان به صورت طبیعی بر اساس قواعدی می‌اندیشد. منطق دانان این قواعد را کشف کرده‌اند و به صورت علم منطق در اختیار ما قرار داده‌اند.

۸ ذهن انسان به طور طبیعی منطقی رفتار می‌کند و بدون دانستن نام‌های این قواعد، آن‌ها را در زندگی خود به کار می‌برد؛ اما ذهن همواره در معرض لغزش قرار دارد و معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا تعریف دقیق اصطلاحات خاص، دچار اشتباه می‌شود. به همین دلیل با به‌کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

۹ منطق علمی است که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است. منطق علمی کاربردی و ابزاری است که تبخّر در آن به تمرین و ممارست نیاز دارد. یعنی برای استفاده صحیح از منطق نیازمند کسب مهارت هستیم.

۱۰ ۴

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) با به‌کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

۲) منطق دانان، قوانین حاکم بر ذهن را کشف کرده‌اند؛ نه ابداع.

۳) دانستن منطق، تنها برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی به کار نمی‌رود؛ بلکه هر یک از ما در سراسر زندگی خود بدان نیازمندیم؛ زیرا می‌خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم‌گیری کنیم.

۱۱ مغالطات هم‌چون بیماری‌هایی هستند که باید از دچار شدن به آن‌ها برحذر بود. منطق به همراه بیان قوانین حاکم بر ذهن، روش‌های جلوگیری از مغالطات را بیان می‌کند؛ اما تأکید منطق بر «آموزش شیوه درست اندیشیدن» است تا از این طریق قادر به تشخیص خطاهای ذهن که بی‌شمارند باشیم.

۱۲ هدف دانش منطق این است که از خطای ذهن (خطای فکر یا اندیشه) یا اصطلاحاً مغالطه جلوگیری کند و موضوع منطق، تعریف و استدلال است.

۱۳ دانش منطق، ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش‌هاست.

منطق را به شاقول بنّایی تشبیه کرده‌اند که به کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود؛ اما آجرها و مواد لازم برای ساختن این بنا را باید از علوم دیگر تهیه کرد.

۱۴ ذهن انسان به طور طبیعی منطقی رفتار می‌کند و بدون دانستن نام‌های این قواعد، آن‌ها را در زندگی خود به کار می‌برد؛ اما ذهن همواره در معرض لغزش قرار دارد و معمولاً در استدلال‌های پیچیده یا تعریف دقیق اصطلاحات خاص، دچار اشتباه می‌شود. به همین دلیل با به‌کارگیری علم منطق که به دسته‌بندی و توضیح قواعد ذهن می‌پردازد، سریع‌تر و دقیق‌تر می‌توان عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص داد.

۱۵ دانش منطق، ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش‌هاست.

منطق را به شاقول بنّایی تشبیه کرده‌اند که به کارگیری آن باعث پدید آمدن بنای فکری مستحکمی می‌شود؛ اما آجرها و مواد لازم برای ساختن این بنا را باید از علوم دیگر تهیه کرد.

۱۶ علم منطق تنها روش درست اندیشیدن و قواعد تفکر صحیح را نشان می‌دهد و محتوا و مواد لازم برای تفکر را علوم دیگر فراهم می‌کنند؛ نه علم منطق.

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) منطق ابزاری است در خدمت سایر علوم؛ یعنی مثل سیستم کنترلی، در مقابل خطاها هشدار می‌دهد.

۳) هرچند تبحر در منطق فقط با خواندن دستورالعمل‌های نظری ممکن نیست و علاوه بر خواندن، باید آن‌ها را به کار برد و ممارست کرد؛ ولی منطق دستورالعمل‌های نظری دارد.

۴) یادگیری علم منطق مانند دوچرخه‌سواری است و تبخّر در آن نیازمند تمرین و ممارست است.

۱۷ امروزه با فراگیر شدن رسانه‌ها و حجم انبوه اطلاعات صحیح و غلط، بیش از پیش نیازمند علمی هستیم که شیوه‌های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما آموزش دهد.

۱۸ اغلب آگهی‌های تجاری نیز نوعی استدلال هستند که برای بررسی درستی و نادرستی آنها به منطق نیازمندیم.

۱۹ دانستن منطق، تنها برای ارزیابی اندیشه‌های فلسفی به کار نمی‌رود؛ بلکه هر یک از ما در سراسر زندگی خود بدان نیازمندیم؛ زیرا می‌خواهیم درست فکر کنیم و درست تصمیم‌گیری کنیم. امروزه با فراگیر شدن رسانه‌ها و حجم انبوه اطلاعات صحیح و غلط، بیش از پیش نیازمند علمی هستیم که شیوه‌های جلوگیری از خطای اندیشه را به ما آموزش دهد. ۲۰ استدلال‌آوری و تعریف کردن صحیح، اموری نیستند که تنها در محیط تحصیلی، با آن‌ها سرو کار داشته باشیم. این امور بخشی از سخنان روزانه ما را تشکیل می‌دهند.

۲۱ می‌توانیم دانش بشری را به دو حیطه کلی تقسیم کنیم: تصور و تصدیق. در تصدیقات، حکم و قضاوت وجود دارد و در آن‌ها اوصافی را به چیزی نسبت می‌دهیم یا از آن سلب می‌کنیم.

۲۲ ۱

بررسی سایر گزینه‌ها

(۲) در تصدیقات، حکم و قضاوت وجود دارد.

(۳) تصور و تصدیق هر دو از اقسام علم بشری است.

(۴) تصور و تصدیق از حیطه‌های دانش منطق نیستند بلکه تعریف و استدلال از حیطه‌های دانش منطق است.

۲۳ ۱

عبارت مذکور شامل دو قضیه «عدد سه یک عدد فرد است.» و «عدد سه متعلق به مجموعه اعداد طبیعی است.» است. عدد ۳، عدد فرد و متعلق به مجموعه اعداد طبیعی مفاهیم کلی هستند.

۲۴ ۱

در تصدیقات، حکم و قضاوت وجود دارد.

۲۵ ۴

اقرار به واقعیت یا عدم واقعیت با استفاده از تصدیق است و تعریف چیزی است که چستی یک مفهوم یا تصور را مشخص می‌کند.

۲۶ ۳

بررسی سایر گزینه‌ها

(۱) آن چه قابل صدق و کذب است، تصدیق است و نه تصور.

(۲) در تصدیق حکم و قضاوت وجود دارد.

(۴) هم نسبت دادن و هم سلب کردن در تصدیق صورت می‌گیرد و مثال این گزینه نیز، تصدیق است.

۲۷ ۱

واقعیت داشتن یا نداشتن به تصدیق، مربوط می‌شود. هر تصدیقی باید یک جمله خبری باشد. گزینه (۱) تصور است نه تصدیق چون جمله کاملی نیست.

۲۸ ۴

در تصور به واقعیت داشتن یا نداشتن یا ارتباط آن با سایر امور، کاری نداریم و تنها همان مفهوم را به ذهن می‌آوریم و مصرع «وقتی دل سودایی می‌رفت به بستان‌ها» برخلاف مصرع‌های گزینه‌های (۱) و (۲) و (۳) که مطلب را به شکل کامل بیان کرده‌اند، ناقص است.

۲۹ ۳

بعد از بیان مطلب هر کدام از مصرع‌های گزینه (۳)، شنونده منتظر ادامه سخن است و لذا مطلب ناقص است و تصور است.

۳۰ ۱

در تصور حکمی صورت نمی‌گیرد مانند مصرع اول گزینه (۱)، اما در تصدیق حکم و قضاوت وجود دارد (جمله خبری) مانند مصرع دوم گزینه (۱).

۳۱ ۲

در تصدیق حکم و قضاوت وجود دارد (جمله خبری) و تنها گزینه (۲)، تصدیق است.

۳۲ ۱

هر تصدیق معلومی، از چند تصور معلوم تشکیل شده است.

۳۳ ۲

نسبت دادن یا سلب کردن از ویژگی‌های تصدیق است و در تصدیق حکم و قضاوت وجود دارد. حکم کردن درباره ارتباط یک تصور با سایر امور بیانگر تصدیق است.

۳۴ ۴

بررسی سایر گزینه‌ها

(۱) تعریف همه چیز نه لازم است و نه ممکن.

(۲) تعاریف غیرحقیقی هم کاربرد خاص خود را دارند.

(۳) تنها درک شرایط تعریف اهمیت ندارد بلکه باید آن‌ها را به کار بست.

۳۵ ۲

بررسی سایر گزینه‌ها

(۱) تعریف و تبیین اشیا هرگز برعهده خود منطق نیست.

(۳) گاهی برای شناساندن یک مفهوم، نمونه خارجی و مصداق آن را به مخاطب نشان می‌دهیم.

(۴) معنا و شرح یک مفهوم تعریف حقیقی نیست.

۳۶ ۱

در تعریف با چستی و در استدلال با چرایی سرو کار داریم.

۳۷ ۱

تصور مجهول را باید از تصورات معلوم و تصدیق مجهول را باید از تصدیقات معلوم به دست آورد.

۳۹ ۱

در تعریف به وسیله تصورات معلوم، یک تصور مجهول را کشف می‌کنیم و در استدلال به وسیله تصدیق‌های معلوم، یک تصدیق مجهول را اثبات می‌کنیم.

تصور مجهول را باید از تصورات معلوم و تصدیق مجهول را باید از تصدیقات معلوم به دست آورد.

۴۰ ۱

بررسی سایر گزینه‌ها

(۲ و ۳) «تصور» یکی از حیطه‌های دانش بشری است؛ نه بخشی از منطق.

(۴) پرسش از «چستی» با تعریف سرو کار دارد؛ زیرا می‌خواهد چستی یک تصور مجهول را کشف کند؛ ولی به واقعی یا غیرواقعی بودن مفاهیم کاری ندارد.

۴۱ ۴

بررسی سایر گزینه‌ها

۱ و ۳) لفظ «کرونا» یک تصور مجهول است که از طریق تصورات معلوم شناخته می‌شود.

(۲) «چرا بیماری کرونا، خطرناک است؟»، نیز یک تصدیق مجهول است که برای پاسخ دادن به آن به تصدیق‌های معلوم نیازمندیم.

۴۲ ۴

می‌توان سؤال کرد که «کووید ۱۹ چیست؟» پرسش از «چستی» با تعریف سرو کار دارد؛ زیرا می‌خواهیم چستی یک تصور مجهول را کشف کنیم پس در تعریف آن می‌گوییم؛ نوعی بیماری عفونی و حاد تنفسی است.

۴۳ ۴

چون همه داوطلبان متوجه معنای آن واژه نشده‌اند به نظر می‌رسد، با تعریف آن واژه به خوبی آشنا نیستند.

۴۴ ۲

پیش از پرداختن به مبحث تعریف لازم است با نکاتی درباره مفاهیم و الفاظ آشنا شویم و پیش از ورود به مبحث استدلال با قضیه و اقسام آن آشنا شویم.

۴۵ ۱

آگاهی‌های ذهن انسان دو دسته است: تصور و تصدیق. بنابراین براساس این دو علم موضوع دانش منطق به دو حیطه تعریف و استدلال تقسیم می‌شود. چون تصور در تعریف و تصدیق در استدلال به کار می‌رود.

بررسی سایر گزینه‌ها

(۲) توسعه دانش برعهده منطق نیست. زیرا اگر علم و دانش را به یک ساختمان تشبیه کنیم مواد و مصالحش از سایر علوم است و فقط صورت‌بندی کار منطق است.

۳) منطق مانند سیستم‌های کنترلی خودرو است که آسیب‌های موتور را نشان می‌دهد ولی باعث حرکت آن نمی‌شود.

۴) صحبت از وجود (واقعیت) داشتن و نداشتن، مربوط به تصدیق است نه تصور.

درس دوم

۴۶ ۱) میان سه حیطة ذهن (معنی و مفهوم)، زبان (الفاظ) و خارج (مصادق) ارتباط وجود دارد.

۴۷ ۴) خطا در یکی از حیطة‌های سه‌گانه می‌تواند باعث خطا در سایر موارد شود. پس خطای ذهنی هم ممکن است باعث خطای در لفظ شود و هم باعث خطای خارجی.

۴۸ ۴) از آن‌جا که خطای در الفاظ و معنای آن‌ها می‌تواند باعث خطا در اندیشیدن (تعریف و استدلال) شود، به مبحث الفاظ در منطق توجه خاصی می‌شود.

۴۹ ۲) علم منطق وابسته به زبان خاصی نیست و لذا در این بحث وارد قواعد صرفی و نحوی نمی‌شود؛ زیرا این قواعد در هر زبانی متفاوت و مخصوص آن زبان است ولی منطق با اصول کلی غیروابسته به زبان خاص سرو کار دارد. پس در منطق به بررسی اصول کلی‌ای می‌پردازیم که اطلاع از آن‌ها در حیطة زبان (الفاظ)، به ما در جهت جلوگیری از خطای اندیشه یاری می‌رساند. هم‌چنین منطق تنها با الفاظ و مفاهیم سرو کار ندارد؛ بلکه برخی جملات هم در قالب تصدیق‌ها و قضایا در علم منطق مطرح و بررسی می‌شوند.

۵۰ ۲) علم منطق وابسته به زبانی خاص نیست و لذا در بحث الفاظ، وارد قواعد صرفی و نحوی نمی‌شویم بلکه به بررسی اصول کلی‌ای می‌پردازیم که اطلاع از آن‌ها در حیطة زبان (الفاظ)، به ما در جهت جلوگیری از خطای اندیشه یاری می‌رسانند.

۵۱ ۴) اشتباه گرفتن کلماتی که ظاهری مشترک دارند، باعث بروز مغالطه اشتراک لفظ می‌شود که یکی از شایع‌ترین انواع خطاهای ذهنی است و به قول مولوی: «اشتراک لفظ دائم رهن است»

۵۲ ۳) همه کلمات دارای اشتراک لفظی هستند به استثنای خانه.

۵۳ ۱) اشتباه گرفتن کلماتی که دارای ظاهر مشترک هستند باعث بروز مغالطه اشتراک لفظ می‌شود.

۵۴ ۲) هیچ ضرورتی ندارد که اگر لفظی دارای دو یا چند معنا باشد در زمان استفاده از آن دچار مغالطه اشتراک لفظ شویم.

۵۵ ۱) هر گاه در هر زبانی چند معنای متعدد توسط یک لفظ بیان شود امکان بروز مغالطه اشتراک لفظ وجود دارد.

۵۶ ۲) زمانی امکان بروز مغالطه «اشتراک لفظ» وجود دارد که کلمات «مشترک لفظی» داشته باشیم. یعنی کلماتی که ظاهر آن‌ها مشترک اما معنای آن‌ها مختلف باشد.

۵۷ ۲) هر گاه در هر زبانی چند معنای متعدد توسط یک لفظ بیان شود امکان بروز مغالطه اشتراک لفظ وجود دارد.

۵۸ ۲) دلالت‌های سه‌گانه مطابق، تضمینی و التزامی جزء اقسام دلالت‌های لفظ بر معناست.

۵۹ ۳

بررسی سایر گزینه‌ها

۱) معانی گرفتن: دریافت کردن، عکس انداختن

۲) معانی خواندن: قرائت کردن، اعلام کردن

۴) معانی امثال: مانند، ضرب المثل

۶۰ ۴) بخشی یا قسمتی از سر بازیکن پرسپولیس شکست لذا به این نوع از دلالت لفظ بر معنا که متضمن (دربردارنده) بخشی از معنای اصلی لفظ است دلالت تضمینی می‌گویند.

۶۱ ۲) دلالت تضمینی: دلالت لفظ بر بخشی از معنای اصلی

دلالت التزامی: بر لازمه یک شیء دلالت می‌کند.

۶۲ ۴) هم دلالت تضمینی و هم دلالت التزامی، مطابق با معنای اصلی لفظ نیستند. بلکه اولی بر بخشی از معنای اصلی و دومی بر لازمه یک شیء دلالت می‌کند.

۶۳ ۱) «شیر» به معنای شجاع آمده است (التزامی). مقصود از قریه، اهل روستاست. خریدن گوسی دلالت مطابقه است. خانه دلالت التزامی است. مقصود از خانه‌ام را دزد برد، وسایل خانه است.

۶۴ ۴) پرچم در گزینه (۴) دلالت مطابقی است و سایر گزینه‌ها دلالت التزامی هستند.

۶۵ ۴) به کاربردن دلالت مطابقی به جای تضمینی و التزامی، به خطایی منجر می‌شود که آن را مغالطه «توسل به معنای ظاهری» می‌نامند. منظور از سربردن، کتک زدن است. (التزامی)

۶۶ ۳) مغالطه «شیوه نگارش کلمات» ممکن است به دلیل عدم رعایت دقیق علائم سجاوندی، حرکات کلمات و نیز اشتباه در دیکته کلمات رخ دهد که در گزینه (۳) به مورد آخر اشاره نشده است.

۶۷ ۳) ضمیر (ش) در کلمه لباس مشخص نیست به عرفان برمی‌گردد یا به پدر عرفان.

۶۸ ۴) مغالطه نگارشی است در مورد کلمات «زیاد» و «زیاد»

۶۹ ۱) مغالطه ابهام در مرجع ضمیر. ازو گشتن به دو معنی به کار می‌رود. اول؛ اگر از آن او شدی، همه چیز از آن تو شد. دوم؛ اگر به او پشت کردی، همه چیز به تو پشت خواهد کرد.

۷۰ ۱) در مغالطه‌های ابهام در مرجع ضمیر، نگارشی کلمات و توسل به معنای ظاهری از یک جمله، می‌توان دو یا چندگونه بیان فهمیده شود.

۷۱ ۱) به کاربردن دلالت مطابقی به جای تضمینی و التزامی به خطایی منجر می‌شود که آن را مغالطه «توسل به معنای ظاهری» می‌نامند.

۷۲ ۲) تار در دو جمله دارای معنی یکسانی نیست.

۷۳ ۳) مغالطه توسل به معنای ظاهری زمانی است که دلالت مطابقه به جای تضمین و التزام به کار رود. در عبارت «فعلاً کمی دست به عصا باش» عصا به دلالت التزامی به کار رفته است؛ و با توجه به عبارت «آخر عصا ندارم» شخص مقابل عصا را به دلالت مطابقه به کار برده است.

بررسی سایر گزینه‌ها

شیر در گزینه (۱) به دلالت مطابقه است و در گزینه‌های (۲) و (۴) ماه و مه بیانگر هیچ نوع مغالطه‌ای نیست چون مطابقه به جای تضمین و التزام به کار نرفته است و هر کدام معنای خودشان را دارند و موجب خطای ذهنی نیستند.